

شعرییهت له دوا وه سه وه سه ی کریستی کازانتزا کيسدا

زانا خلیل

رهنگه نه توانین وهک چۆن
پیتاسه ی شیعر ده کهین ئاوا
پیتاسه ی شیعییهت بکهین، چونکه
ههر هیچ نه بی هندی ریتساو یاسا،
با بگۆر و ناجیگیریش بن به پیتی
قۆناغه لیکجیاکان بۆ شیعر بوونی
ههیه، مه بهست ئه وهیه بلتین: ده کری
پیتاسه ی جیا جیا بۆ شیعر بکهین،
ئه گهرچیش ئه و پیتاسانه هیچیان
جیگیر نین بۆ شیعر، نهک ته نیا له
شاعیریک بۆ شاعیریک تر و له
قۆناغیکه وه بۆ قۆناغیک تر و له
زمانیکه وه بۆ زمانیک تر، به لکو
ته نانهت له ئه زمونه لیکجیاکانی

خودی یهک شاعیریش. ئاساییه گهر
ئیمه بلتین: شیعر بریتییه له
نووسینی وه ی روح و له
تهرجه مه کردنی هه لچوون و هیوری و
هه موو حاله ته کانی تری روحیک بۆ
سه ر رووپه ری کاغه ز. ده کری بلتین:
شیعر قسه ی خوا وه نه ده کانه،
ئاشکرا کردنی پاس و وردی
ئیسیتیتیکیه تی خوا وه نه ده کانه و
شاعیر بۆ خۆی و بۆ خه لکی
ده یگیرته وه. خو ده شکری بلتین:
شیعر سنعه تیک خوا بیه، وهک چۆن
ئه ندازیاریک به ناوی ئیقل، بورجی
ئیقل دروست ده کا، ههر ئاواش
شاعیر له خوا وه فیتری سنعه تیک
ده بی که بورجیک شیعی دروست
بکا. . ده توانین هه زاران شتی تری
له و بابه تانه بلتین که ده کری لای
هه ندی کهس پیتاسه ی ته واوی شیعر
بن و لای هه ندیکه تریان
پیه ندیشی به پیتاسه یه کی نزیک له
شیعه وهش نه بی، به لام پیتاسه کردنی
شعرییهت ههر ئاوا سانا نییه، ئیمه
بۆ ته وه ی شیعییهت پیتاسه بکهین
ده بی له نیو نمونه کاندای کار بکهین و
له نیو نمونه کاندای په نجه بۆ ته و
شوینه دریتز بکهین که شیعییهت به
که سیک یا وه رگریک ده به خشی.
دیاره بهر له هه ر شتی شیعییه تیش
وه کو شیعر پیتاسه کردنی لیکجیای

دهبئ به پئی زهمن و قوناغ و حاله تی که سهکان، بهلام تهوهی که شاعر و شاعریهت له پیناسهکردن جیا دهکاتهوه تهوه پتوهندییه رههاییه که شاعریهت له گهل وهرگردا ههیه تی، نهگر ئیمه له شاعر پروانین و به شیوهیهکی نهکادیی خویندنهوهیهکی جددی بو بکهین رهنگه بمانگهیه نیسته ناستیک له دهئه نجامیکی هاوبهش، بهلام شاعریهت هه میشه دنیا یی ئیشراق و کومه لئ تیشک و سه رزه مینی برووسکه ی ونه، وهرگر به پئی تهوه حالهت و زهوق و باکگراوهندهی که ههیه تی له تیکست و وینه و له قته و تابلو و.. تاد دهیدوزیتتهوه..

گوتمان: هه ندی پتوهر ههیه، ده توانین به هویهوه تیکستیکی شاعری بخوینینهوه، ده توانین به هوی تهوه پتوهرانهوه ناسته جیا جیاکانی شاعریک و شاعرکی تر دیاری بکهین، بهلام جگه له چیرئی وهرگر هیچ پتوهر و پتوانهیهکی ترمان نیسه که له ریگایهوه نهک به ته نیا شاعریه تی پئ هه لسه نگینین، به لکو بی شیدوزینهوه.. چونکه شاعریهت تهواو و هکو رۆح وایه له نیو تیکست و هه موو ژانره جیاکانی تری تهدهب و هونهر..

به ره له وهی بچینه نیو تهوه نمونانهی که له دوا وه سهوه سهی کریستدا قسهی له سهه ده کهین، ده بئ بلین: شاعریهت خوهر، سه نتهه ری تهدهب و هونه ره و پتوهرکی تا هه تاییه بو ژیان و مردوویی تیکست و هه موو به ره هه میکی هونه ری.. بوونی شاعریهت له نیو به ره هه مه

هونه رییهکاندا بوونی رۆحه له نیویاندا، چونکه هونه ره به شیوهیهکی گشتی جگه له جهستهیهکی مردوو هیچ شتیکی تر نییه.. شاعریهت تهوه چرکهیهیه که له بینین یا بیستن یا ههست پیکردن ده بیسته برووسکهیهک و ده چیتته نیو رۆحی وهرگر.. ده کرای شاعریهت به بئ جیاوازی له هه موو شتهکانی دنیا دا هه بئ، من له گهل تهوه بوچونه م که شاعریهت له نیو زماندا ههیه، بهلام ده شکرئ زمان نه توانی شاعریهت به ره هه م به پئی، من له گهل تهوه م که کامیرا ده توانی شاعریهت به ره هه م به پئی، بهلام ده شکرئ کامیرایهک نه توانی شاعریهت دروست بکا.. تهوه بوچونه م بو فلچه و قه له م و کیبورد و کامیرای فووتوش هه روایه.. کهه وای شاعر دروستکردنی شاعریهت له شاعردا و دروستکردنی شاعریهت له رۆمان و هونه ریش به شیوهیهکی گشتی سنعه تیکی خوداییه و به گه شه سندن و باکگراوهندی زانیاری و.. تاد په یوهسته. بوچی هه موو تهوانه ی فیلمسازن ناتوانن وهکو یهک، فیلمیک به ره هه م بیتن که پر بئ له شاعریهت؟ یان له خودی فیلمیکدا چهند دیمه نیکی که م ده بینن که شاعریه تی له هه موو دیمه نهکانی تری تهوه فیلمه زیاتر تیدایه، به نمونه له فیلمی تایتانیک تهوه کاته ی که که شتییه که خه ریکه نقوم ده بئ، کومه له موسیقاره که له نیگه رانییهکی پر له پرسیاردا ده ژین، به چاوهکانیان نیسانی وهرگر دهدهن که تهوان له نیوانی هه ولی خوده رباز کردن و

عه شقی موسیقا دان، خو که بریاری یه کجاری دهدهن و دهست ده که نه که مانچهکانیانهوه، تهوه دیمه نه که دهکاته دوا ترۆپکی شاعریهت، به بوچوونی من شاعریهت لیره دایه، لهوه دیمه نه دایه که له یهک چاوترووکاندا هه زاران وهرگا به پرووی بینه ر ناوه لا دهکا و کاریکی وا دهکا تو بیر له عه شقیکی ته به دی و راسته قینه بکه یتهوه..

یا نه گهر لهوه مو تیقه ی هونه رمه ندی به توانا کاک (قه ره نی جه میل) پروانین و ئامازه به شاعریهت بکهین له نیو مو تیقیکدا که رهنگه له چهند خوله کیکی که مدا دروستی کردبئ:

پرسیاری دروست ده بئ تهویش تهوهیه کوانی شاعریهت لهوه وینهیه دا؟ بیگومان ناتوانین وهلامدانه وهیهکی ماتماتیکی ره هه مان هه بئ بو تهوه پرسیاره، چونکه وهکو گوتم شاعریهت هینده ی به چیرئی وهرگر وه په یوهسته، تهوهنده به هاوکیشه زانستییهکان و ریمان و شیکارکردنه نه کادییهکانه وه په یوهست نیسه، رهنگه یه کیکی له گو شه و سووچیکی تهوه وینهیه دا بریک له شاعریهت بدوزیتتهوه،

رهنگه به کیتی تر شیعرییه ت له و
 وینه یه دا هه ر نه دۆزیتته وه، رهنگه
 به کیتی تر شیعرییه ت له
 ئەمۆسفیری گشتی وینه که دا
 بدۆزیتته وه، من بۆ خۆم دوو جار
 شیعرییه ت له و وینه یه دا هه لۆهسته م
 پیده کا و پامده گرئ، جارێکیان ئەو
 هیله ئاساییانه ی که به ژیر
 به له مه که دا هاتوو، چونکه من له
 نیو ئەو خه تانه ی که به کیتی به
 (ئاو) ی له قه لهم ددها رۆحیتی
 هپوری پر له تیرامان ده بینم، ههست
 به هسانه وه ی رۆحانی رۆحی
 وینه کیشه که ده که م.. جاری دوو له
 کۆتایی به له مه که وه ده سپیکی ملی
 مار که ده دیدۆز مه وه، ئیمه بی ئەوه ی
 ئاگامان لیبی له ته ماشا کردنی ئەو
 وینه یه دا چاوه روانی مارێک ناکه ین،
 به لکو چاوه روانی کۆتاییه کی
 ئاسایی ده که ین، به لام کاتی
 نامه لوفیه تیک له ئەمۆسفیری
 گشتی وینه که در ده که وئ، یه کراست
 کۆمه له ده رگایه کی تر بۆ بیر کردنه وه و
 رامان ده کرتته وه..

ده کرئ ئیمه ئەو وینه یه بکه ینه
 وشه بۆ ئەوه ی ته رکیزی وردتر بکه ین
 له سه ر ئەو شوپنه ی که شیعرییه تمان
 نیشان ده دا.. ئەگه ر ژیر ئەو به له مه
 ئاوێکی ئاسایی بوایه و کۆبییه کی
 ته وای ده ریا بوایه و کۆتایی
 به له مه که ش کۆتاییه ک بوایه له
 دارێکی ئاسایی، ئەوه ئەو کات
 ده بوایه ئاوا ئەو وینه یه مان به وشه
 بنووسیبوایه وه «به له میتک له سه ر
 ئاوێکدا وه ستاوه».. به لام ئیستا که
 ئەو وینه یه به و شیوه یه ی له به ر
 ده ستماندایه و به وشه
 ده بنووسینه وه، وه کو ئەوه ی که من

تیبده گه م ئاوا یه «به له میتک که
 کۆتاییه که ی مار، له سه ر هپوری پر
 له تیرامان و هسانه وه ی رۆحانی
 رۆحی نیگار کیشی به رپوه یه»..

که وای شیعرییه ت رۆحیتی
 په رش و بلاو و پارچه پارچه بووی
 ته قیندراوه یه به سه ر جهسته ی
 تابلوی یا شیعری یاخود
 گۆرانییه ک.. گۆرانیش به هه مان
 شیوه هه میشه له هه لبه ز و دابه زی
 دان و ونکردنی شیعرییه ت دایه،
 گه ر وردبینه وه زۆر جار پارچه یه ک له
 پارچه کانی گۆرانییه ک یاخود باشتر
 بلتین چرکه یه ک له چرکه کانی
 گۆرانییه ک که هه مان ئاواز و هه مان
 شیعر و هه مان ئەدا و هه مان دهنگ
 و هه مان موزیکیشه له هه موو
 گۆرانییه که چێشه خش و له زه تدار تره
 و ده تگه یه نیتته دوا ترۆپکی ئاسمانی
 ئاژاشکه و هپوری و گه یشتن به
 رۆحی گه ردوون..

ئه گه ر وازمان له وینه ی فۆتۆ و
 دیمه نیک سینه مایی و چرکه یه ک له
 چرکه کانی گۆرانی و تابلۆ و
 مۆتیقیک هیناواتین له نیو زماندا
 له شیعرییه ت دوا ین، ئەوه ده بی
 باس له چه ندین نمونه ی شیعری و
 چیرۆک و.. تاد بکه ین، به لام من
 ته نیا به هینانه وه ی چه ند نمونه یه ک
 له دوا وه سه وه ی کریستی
 کازانتزاکیس واز ده هینم که کاک
 که ریم ده شتی له فارسییه وه کردوویه
 به کوردی..

گومانی تیدا نییه که له تیکستدا
 زمان وینه دروست ده کا، چونکه
 تیکست ده رهاویشته ی زمانه،
 تیکست له زماندا له دایکه ده بی،
 که وای هه موو ئەو شتانه ی که له

چوارچێوه ی تیکستێکدا هه ن
 به ره مه می زمانن، وینه ش له
 تیکستدا دروست ده بی، من پیم
 وایه به شی زۆری «شیعرییه ت»
 له ناو وینه کانی تیکستدان، به
 لایه نی که م له رۆمانی دوا
 وه سه وه ی کریستدا.. ده کرئ
 شیعرییه ت له نیو کۆمه له شتیکی
 تریش بدۆزینه وه، به لام دوو باره ی
 ده که مه وه هینده ی وینه ئەدبییه کان
 زه مینه خۆش ده که ن بۆ تریشقانه وه ی
 هه وری شیعرییه ت، هیچ شتیکی تر
 ئاوا ناتوانی زه مینه خۆش بکا..
 «هه موو عه سران مه جدله یه ئاوی
 گه رم ده کرد و پتیه موقه ده سه کانی
 ئەوه ی ده شووشه ت، پاشان به
 په خشا نکردنی قژی خۆی ئەوه ی
 وشک ده کرده وه، ئەو ده حه سایه وه،
 بزهی ده هاتی و... - دوا وه سه وه

هه موو عه سران مه جدله یه پتیه
 موقه ده سه کانی مه سیحی ده شووشه ت،
 ئەوه ی سه ره وه که له نیو که وانه م
 داناوه وینه یه، وینه یه کی ته و او،
 به لام کوانی شیعرییه ت له و
 وینه یه دا؟ گریمان کازانتزاکیس
 بینووسیبا یه: «هه موو عه سران
 مه جدله یه ئاوی گه رم ده کرد و
 پتیه کانی ئەوه ی ده شووشه ت، پاشان به
 په رۆکێک وشکی ده کرده وه، ئەو
 ده حه سایه وه...» ئەوه شیان هه ر
 وینه یه، من هه ست ده که م و چێژی
 من ده لی: ئەو نمونه ی دووهم قالا و
 خالی و روتنه له شیعرییه ت،
 چونکه گه راین به دوا ی دۆزینه وه ی
 شیعرییه ت و دواتر کوشتمان..
 که وای شیعرییه ت له و چرکه دایه که
 مه جدله یه قژی خاوی خۆی په خشان

دهكاو له خوښه ويستيدا پټيه موقه دهسه كاني مه سيح وشك دهكاتوه، دهكړئ و ناساييشه كه ژنئ پټي ميږده كه ي بشوا و له ترساندا وشكيشي بكاته وه، يا له بهر هه ر هويه كي تر، به لام كاتئ كه پرچي په خشان دهكا و پټيه موقه دهسه كاني وشك دهكاتوه، نه وه نه وپه پري مه ستيتييه له عه شق و گه يشتنه به جي هاني خودا و ئي ستيتيكيكي بيسنوور، له وپوه شيعرييهت ده پټه ئيشراق پټكي خودايي و بي پرس و ده چټه نيو روحي خو پنه و وهرگريكي دانا و هو شيار، بويه دهكړئ وپنه كانيش شيعرييهت دروست بكن و ده شكړئ به تال بن له شيعرييهت، به لام نه گه به وردی دوا و هسه به خو پټه وه پراوپر و ليو نلپوه له شيعرييهت.. «كريست دهستي بهر زكردوه: خوشكانم نه ي پاكيزه كان، ده زانن ناسمان له چي ده چئ؟ وه كو جه ژني زه ماوهند وايه، خودا زاوايه و روحي مرؤفبش بووك، له ناسماندا جه ژني زه ماوهند به رپا ده بي و ته واوي مرؤفه كان داوهت دهكړين، براي نام ليم بيورن به لام خودا و هند به مجوره قسه له گهل من دهكا..... تاد. دوا و هسه»

ناشكرايه له ناسمان زه ماوهنده، خودا زاوايه و روحي مرؤفبش بووك.. ديسان وپنه يه ك و ديسان شيعرييهت له زاوايه تي خودا و بووكيني روحي مرؤف و زه ماوندي ناسماندايه..

نه گه ر بيتو له شيوه يه كي تري گه ران به دواي شيعرييهتدا بگه رپين، نه وه شيعرييهت له نيو

حيكمه تدا ده دزينه وه، يا خود له جوړه گوزار شتانه ي كه پرن له نامه نلوفيهت، يا خود له جوړه ده رپينه ناچاوه وړانكراوانه ي كه هه رگيز چاوه وړانيان ناكه يت، يا خود له و شتانه ي كه تهنيان و له وچوويان نييه و ده رگا كاني وپنه ي ترت بو تاوه لا دهكهن.. «روژئ دي پيشتر نه و روژه گه يشتووه كه مرؤف نه له م كيوه و نه له نورشه ليم ستايشي خودا ناك، خودا روچه، روحيش ده بي تنها له روچدا ستايش بكرئ... دوا و هسه»

كه ده گه ينه وه لامي نايه خودا له كوئ ستايش دهكړئ، مادهم نه له نورشه ليم نه له و كيوه دا ستايش ناكړئ، برووسكه ي ناكوتاي شيعرييهت ده ستپيده كا و ده پټه پاژئ له ناگر و له نيو يادگه ي وهرگردا هه ر به هه لكر او هبي ده مينيتته وه.. نه گه ر بيتو به دواي شيعرييهت و وپنه پر له شيعرييهت ته كاني نيو دوا و هسه ي كريستدا بگه رپين، بيگومان ده بي ده يان نمونه ي جوړاو جوړ به پټينه وه، بويه من ليتره دا به هينانه وه ي چهند نمونه يه كي تر واز ده هينم: «به لام بو كوئ؟ خودا له هه موو لايه كدا هه يه... دوا و هسه».. «كوري مه ريه م ئيمه برسيمانه، به لام نامان له تو ناوي، توش وه كو ئيمه هه ژاري، دهمت بكه وه و شه يه كي خوښه ويست ناميزمان بو بلئ و ئيمه تير ده بين... دوا و هسه».. «مه ولایي من ناوي راستبي خودا چييه؟ وه لامي دا يه وه: نه شق... دوا و هسه».. «كيژله پرسى: نه ي پياوي خودا رپي راستي

كامه يه؟ - نه شق -» هه موو نه و وشانه ي كه له نيوان دوو كه وانه دانراون، توفان و ناگر و بوومه له رزن، له زاكيره ي مرؤفه كاندا هه لده كو لدرين، هه ر ديپر و وشه و وپنه و ديمه نيكي ئي ستيتيكيش كه مرؤفه كان بجووليني و رايانه ژيني و به ره و تيپر امان و رده هنده ليكجياكان و بيركردنه وه ي جددي و عه شقيان بيا پټي ده لئين: شيعرييهت.. كه واپي شيعرييهت بريتييه له و سحره سينتراليزم يه ي كه قورخي هه موو پانتاييه كاني نه ده ب و هونه رو هه موو وهرگره كاني نه ده ب و هونه ريش دهكا و له وپوه ئيمه ده توانين له تاموچيژي ژيان و شيعر و عه شق تيبگه ين.